

Declaración de dereitos do río Tins e dos compromisos da súa comunidade ribeirá

Preámbulo

O artigo 45 da Constitución establece que todas as persoas teñen o dereito a gozar dun ambiente adecuado para o seu desenvolvemento, así como o deber de conservalo. Na propia interpretación do Tribunal Supremo, *“a diferenciación entre os males que afectan á saúde das persoas e os riscos que danan a outras especies animais ou vexetais e o ambiente débese, en grande medida, a que o ser humano non se sente parte da natureza senón como unha forza externa destinada a dominála ou conquistála para poñéla ao seu servizo”* (STS de 30 de novembro de 1990, FD 17.2).

Na última década ten gañado peso o recoñecemento dos dereitos da natureza, establecendo dereitos intrínsecos asociados a diversos ecosistemas. Xa son máis de 30 os países nos que se adoptaron instrumentos legislativos para o seu recoñecemento, en moitos casos referidos a determinados cursos fluviais como o río Whanganui en Nova Zelandia, o río Ganxes na India, o río Buriganga en Bangladesh ou o río Atrato en Colombia. No caso español, a Lei 19/2022, do 30 de setembro, para o recoñecemento de personalidade xurídica á lagoa do Mar Menor e a súa conca, recoñeceu por primeira vez un ecosistema como suxeito de dereitos.

Para o Concello de Outes, o río Tins é un elemento vertebrador do territorio e configurador da paisaxe. Cun percorrido de 15 km e unha conca de 45 km², atravesa o concello de norte a sur na súa zona central, fusionándose na súa desembocadura nunha zona de marismas de grande importancia ecolóxica, e inserida na Rede Natura 2000 como parte do LIC Esteiro do Tambre. A importancia histórica dos usos tradicionais de regadío, moenda e pesca súmase a súa importancia contemporánea para o lecer, celebración e deporte.

Na sesión de gobernanza “O Futuro do río Tins”, organizada na Casa da Cultura da Serra de Outes o 3 de marzo de 2023, o medio cento de persoas participantes, representando numerosas entidades e grupos de interese do concello, valoraron a importancia que para cada persoa e colectivo tiñan distintas facetas do río Tins para a súa vida e a das comunidades ribeirás:

- como espazo e fonte de auga limpa
- como foco e corredor de biodiversidade
- como fonte de vida e chave do ciclo hidrolóxico
- como espazo con ribeiras arboradas e vivas
- como lugar de festas e celebracións
- como vínculo coa ría e o seu esteiro
- como suxeito de dereitos
- como espazo histórico e de patrimonio cultural
- como lugar de paz, beleza e tranquilidade

- como espazo para actividades e lecer
- como chave na prevención de inundacións
- como lugar único e especial que fai parte da identidade

Na mesma sesión, as participantes imaxinaron como lles gustaría que fose o río Tins aquí a 10 anos, en 2033. As múltiples ideas compartidas nesa xornada axudaron a dar forma a unha serie de compromisos, reflectidos nesta Declaración e que foron consensuados e completados nunha segunda sesión de gobernanza sobre “Os Dereitos do río Tins” celebrada na Serra de Outes o 15 de decembro de 2023, de novo contando cunha nutrida representación de colectivos e comunidades locais.

A importancia que o río Tins ten para as súas comunidades ribeirás e para o conxunto da cidadanía xustifica o interese e participación en proxectos que buscan a súa conservación, e motivan a presente iniciativa cidadá para plasmar nunha declaración institucional tanto o recoñecemento de dereitos do río Tins como ecosistema vivo, como os compromisos que asume a propia comunidade ribeirá e as súas institucións para velar pola preservación dos mesmos.

A adopción en Pleno desta Declaración Institucional incardínase nas competencias municipais para velar pola protección do medio ambiente, no seu sentido máis amplo, tal e como recoñece a Lei 5/1997, do 22 de xullo, de Administración Local de Galicia, no seu artigo 80, referendadas pola interpretación do Tribunal Supremo, que lembrou, en relación a esta competencia, que *“non ofrece dúbida a transcendencia que esta ten para a veciñanza que convive en cada municipio, pois, como é coñecido, se algo caracteriza a Administración local é a súa proximidade á cidadanía e á intermediación cos problemas”* (STS de 26 de xullo de 2006, FX 5).

Dereitos do río Tins

Proclámanse os seguintes Dereitos do río Tins e da súa conca hidrográfica no ámbito municipal do Concello de Outes:

1. Dereito á vida e a existencia como ecosistema en equilibrio para continuar dando vida e benestar ás comunidades humanas e non-humanas que vertebra e acolle.
2. Dereito a estar limpo e libre de contaminación e outras actividades que supoñan un risco ou prexuízo ao ecosistema.
3. Dereito á renaturalización e rexeneración das súas capacidades biolóxicas, dinámicas naturais e resiliencia e a continuar evolucionando naturalmente sen interrupcións causadas pola actividade humana.
4. Dereito á protección e conservación, mediante os instrumentos de planificación e ordenación do territorio dispoñíbeis.
5. Dereito a fluír de xeito libre e sen impedimentos, desde as súas fontes ata a ría, de modo que continúe sendo peza fundamental dun ecosistema saudábel.
6. Dereito a ser respectado e a manter a súa identidade e integridade como ecosistema único e auto-regulado.
7. Dereito a manter e recuperar as súas marxes e os seus bosques de ribeira, cuxas raíces estabilizan as marxes e serven como protección en episodios de cheas.

8. Dereito a que se conserve, divulgue e transmita interxeracionalmente o patrimonio cultural e biocultural, material e inmaterial, que alberga e ao que dá sentido.
9. Dereito á reparación e restitución fronte a calquera dano, pasado, presente ou futuro, que teña sido causado pola acción ou omisión humana, e que vulnere os dereitos establecidos nesta Declaración.

Compromisos da comunidade ribeirá do río Tins

A comunidade ribeirá do río Tins no Concello de Outes, comprendida pola veciñanza das parroquias da súa conca hidrográfica, as súas institucións, entidades e colectivos, así como polas restantes persoas usuarias, visitantes e beneficiarias do río Tins, asumen os seguintes Compromisos:

1. A recoñecer, respectar e promover os dereitos e compromisos establecidos nesta Declaración.
2. A gozar e agradecer a beleza, os múltiples presentes da natureza e os beneficios para a saúde física e mental que ofrece o río Tins á comunidade, presente e futura.
3. A actuar de xeito efectivo e inmediato ante a infracción dos dereitos do río Tins, particularmente ante a existencia de verteduras contaminantes, presenza de lixo, danos ao patrimonio cultural e biocultural, apropiación das marxes e impedimento do dereito de paso, e outras agresións que supoñan a destrución dos ecosistemas ou a alteración dos ciclos naturais, garantindo que estas sexan reparadas e se esixan as correspondentes responsabilidades.
4. A actuar fronte a presenza ou introdución de especies exóticas invasoras e doutros organismos ou material orgánico ou inorgánico que poidan alterar o patrimonio biolóxico do río Tins.
5. A non vivir de costas ao río, asumindo o papel de axentes activos para a renaturalización, rexeneración e recuperación do patrimonio natural do río Tins e das súas ribeiras.
6. A recuperar a fauna fluvial, hoxe minorada, con medidas como a introdución e mellora de escalas para peixes e a consolidación ou creación de illas e corredores de biodiversidade.
7. A defender e por en valor o patrimonio cultural, histórico e biocultural, tanxible e intanxible, asociado ao río Tins e ás súas ribeiras, recuperando muíños, pontellas e outros elementos da arquitectura popular, xunto coas súas historias orais e escritas que conforman a identidade das comunidades ribeirás.
8. A promover iniciativas de ciencia cidadá e investigación sobre o ecosistema do río Tins, os seus valores naturais e patrimoniais e as ameazas existentes ou posíbeis.
9. A emprender campañas de divulgación, concienciación, voluntariado e educación ambiental sobre a importancia ecosistémica do río Tins, dos beneficios da súa protección e das ameazas ás que se enfronta.
10. A recuperar espazos para o baño e o lecer de xeito respectuoso coa integridade do ecosistema.
11. A promover a educación e a transmisión interxeracional de coñecementos e da memoria social e histórica asociada ao río, os seus espazos, usos tradicionais e patrimonio biocultural.
11. A participar de xeito efectivo e real na gobernanza e nas decisións que se adopten sobre o río Tins e as súas ribeiras, incluíndo o exercicio pleno dos dereitos establecidos na Convención de Aarhus no ámbito dos dereitos de participación, acceso á información ambiental e acceso á xustiza no ámbito ambiental.
12. A defender nas institucións a necesidade das intervencións, investimentos e modificacións normativas que sexan necesarias para o mellor cumprimento dos Dereitos do río Tins, en

ámbitos como o saneamento, a restauración do patrimonio natural e cultural e o control de especies exóticas invasoras.

13. A recuperar e potenciar a agricultura ecolóxica nas zonas de ribeira poñendo en valor as variedades e produtos locais como base dunha gastronomía saudábel e de calidade vinculada á propia saúde do medio natural.